

Йордан Баев

КИТАЙ И ИЗТОЧНА ЕВРОПА
ИСТОРИЧЕСКИ ХОРИЗОНТИ
(поглед от България)

София, 2023

РЕЦЕНЗЕНТИ

проф. д-р Илияна Марчева – ИИИ БАН
доц. д-р Александър Сивилов – ИФ СУ
доц. д-р Евгений Кандиларов – ЦИЕК СУ

© Издателство „Изток-Запад“, 2023

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Йордан Баев, автор, 2023

© Даниела Червенкова, оформление на корицата, 2023

ISBN 978-619-01-1308-9

ЙОРДАН БАЕВ

**КИТАЙ
И ИЗТОЧНА
ЕВРОПА**

ИСТОРИЧЕСКИ ХОРИЗОНТИ

(поглед от България)

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	9
УВОД	12
<i>Китай в българските архиви</i>	12
<i>Китай в българската историография</i>	26
ПЪРВА ГЛАВА	
МОСКВА И КИТАЙСКАТА НАЦИОНАЛНА РЕВОЛЮЦИЯ	55
<i>Руската империя и Китай: експанзия и сътрудничество</i>	55
<i>Съветска Русия и Китай през първото следвоенно десетилетие</i>	58
<i>Японската интервенция в Манджурия</i> <i>и съветско-китайските отношения</i>	78
ВТОРА ГЛАВА	
ПЪТЯТ КЪМ ВЛАСТТА	83
<i>Коминтернът и Японо-китайската война</i>	83
<i>Китай във Втората световна война</i>	99
<i>Кремъл и гражданската война в Китай</i>	113
ТРЕТА ГЛАВА	
СЪВЕТСКО-КИТАЙСКИЯТ БЛОК	127
<i>Сталин, Мао и Корейската война</i>	127
<i>Развитие на двустранните връзки между КНР и Източна Европа</i>	156
<i>Десталинизацията и събитията в Полша и Унгария</i>	175
<i>Източна Европа и политиката на „големия скок“ в Китай</i>	190
ЧЕТВЪРТА ГЛАВА	
ОТ СПОР КЪМ РАЗДОР	203
<i>Първите международни идеологически диспути</i>	203
<i>„Тихата“ дипломация: усилия за преодоляване на разкола</i>	219
<i>Китайско-индийският конфликт</i> <i>и политиката на Пекин в Третия свят</i>	250

ПЕТА ГЛАВА

ГОДИНИ НА КОНФРОНТАЦИЯ	264
<i>Културната революция и Източна Европа</i>	264
<i>Българското разузнаване в Азия</i>	280
<i>Войната в Индокитай</i>	293
<i>Съветско-китайските гранични инциденти</i>	308

ШЕСТА ГЛАВА

ВАРШАВСКИЯТ ПАКТ И СЪВЕТСКО-КИТАЙСКИЯТ КОНФЛИКТ	320
<i>Геостратегическият триъгълник Москва–Вашигтон–Пекин</i>	320
<i>Политическата координация в Източна Европа по китайския въпрос</i>	335
<i>Преходът след Мао Дзедун и Китайско-виетнамската война</i>	359
<i>От конфронтация към нормализация</i>	380

СЕДМА ГЛАВА

В КРАЯ НА ЕДНА ИСТОРИЧЕСКА ЕПОХА	388
<i>Източна Европа и Китай: новите хоризонти</i>	388
<i>Събитията на площад „Тянанмън“</i> <i>и „нежните революции“ в Източна Европа</i>	410
<i>Съветската политика в Азия и преодоляване на „трите препятствия“</i>	421

ОСМА ГЛАВА

НОВИЯТ МЕЖДУНАРОДЕН РЕД СЛЕД КРАЯ НА СТУДЕНАТА ВОЙНА	438
<i>Модернизация и реформи в Китай</i> <i>в последното десетилетие на XX век</i>	438
<i>Стратегически партньорства в началото на XXI век</i>	463
<i>Източна Европа и китайските</i> <i>инициативи „Един пояс, един път“ и „16+1“</i>	480

СЪКРАЩЕНИЯ	511
-------------------------	-----

ТРАНСКРИПЦИЯ НА КИТАЙСКИ

ЛИЧНИ ИМЕНА НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК	513
--	-----

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	521
----------------------------------	-----

ЗА АВТОРА И КИТАЙСКАТА ПРОБЛЕМАТИКА	534
--	-----

Contents

PREFACE	9
INTRODUCTION	12
<i>China in the Bulgarian Archives</i>	12
<i>China in the Bulgarian Historiography</i>	26
CHAPTER 1	
MOSCOW AND THE CHINESE NATIONAL REVOLUTION	55
<i>The Russian Empire and China: Expansion and Cooperation</i>	55
<i>Soviet Russia and China in the First Postwar Decade</i>	58
<i>The Japanese Intervention in Manchuria and the Soviet-Chinese Relations</i>	78
CHAPTER 2	
THE ROAD TO THE POWER	83
<i>Comintern and the Japanese-Chinese War</i>	83
<i>China in the Second World War</i>	99
<i>Kremlin and the Civil War in China</i>	113
CHAPTER 3	
SINO-SOVIET BLOC	127
<i>Stalin, Mao and the Korean War</i>	127
<i>The Development of the Bilateral Relations</i> <i>between China and Eastern Europe</i>	156
<i>Destalinization and the events in Poland and Hungary</i>	175
<i>Eastern Europe and the Policy of “Great Leap Forward” in China</i>	190
CHAPTER 4	
FROM DISPUTE TO DISCORD	203
<i>First International Ideologic Disputes</i>	203
<i>The “Silent Diplomacy”: Efforts to Bridge the Division</i>	219
<i>Sino-Indian Conflict and the Chinese Policy in the Third World</i>	250

CHAPTER 5

YEARS OF CONFRONTATION	264
<i>The “Cultural Revolution” and Eastern Europe</i>	264
<i>Bulgarian Intelligence Services in Asia</i>	280
<i>The Indochina War</i>	293
<i>Sino-Soviet Border Incidents</i>	308

CHAPTER 6

THE WARSAW PACT AND THE SINO-SOVIET CONFLICT	320
<i>Geostrategic Triangle Moscow-Washington-Beijing</i>	320
<i>The Political Coordination on China in Eastern Europe</i>	335
<i>The Post-Mao Transition and the Sino-Vietnamese War</i>	359
<i>From Confrontation to Normalization</i>	380

CHAPTER 7

AT THE END OF AN HISTORIC EPOCH	388
<i>Eastern Europe and China: the New Horizons</i>	388
<i>The Tiananmen Events and the “Velvet Revolutions” in Eastern Europe</i>	410
<i>Soviet Policy in Asia and Overcoming of the “Three Obstacles”</i>	421

CHAPTER 8

THE POST-COLD WAR NEW INTERNATIONAL ORDER	438
<i>Modernization and Reforms in China</i>	
<i>in the last Decade of the 20th Century</i>	438
<i>Strategic Partnerships in the First Decade of the 21st Century</i>	463
<i>Eastern Europe and the Chinese “BRI” and “16+1” Initiatives</i>	480

ABBREVIATIONS	511
----------------------------	-----

TRANSCRIPTION OF CHINESE NAMES INTO BULGARIAN	513
--	-----

SOURCES AND BIBLIOGRAPHY	521
---------------------------------------	-----

ABOUT THE AUTHOR AND THE CHINESE THEME	534
---	-----

Прегovor

В продължение на две десетилетия след края на Студената война в българската историография нямаше цялостно документално изследване за историческото развитие на отношенията на Китайската народна република с бившия Съветски съюз и страните от Източна Европа, каквито вече се бяха появили в някои университетски центрове на Запад. Въпреки че Китай се бе превърнал във водеща глобална държава с динамично развиваща се икономика, която проявява активен стремеж към развитие на отношенията си с Европа, особено в източната част на Стария континент. Това бе допълнителен стимул за публикуването през есента на 2012 г. на монографията ми „Другата студена война. Съветско-китайският конфликт и Източна Европа“. Изследването се основаваше на редица нови документални колекции от български и източноевропейски държавни архиви в резултат на участието ми в няколко международни изследователски проекта през първото десетилетие на новото столетие. Сравнително ограниченият тираж на книгата бе изчерпан в следващите три години, което е косвено свидетелство, че темата е била необходима за читателската аудитория в България.

Когато възникна идеята да подготвя ново издание, естествената ми реакция бе да се види актуалното състояние на изследванията по тази проблематика. Не беше толкова учудващо наличието на своеобразен бум дори във вид на „книжна експлозия“ на академични и експертни публикации в чужбина за всичко свързано с днешен Китай. Обясним бе също така повишеният интерес към темата в съвременната руска историография, както и появата на значими изследвания на авторитетни китайски историци, обусловена в значителна степен от известно разкриване на достъпа до национални архивни фондове в Пекин и Шанхай. Обнадеждащо днес е издаването на нови оригинални публикации и в оформящата се българска „историческа китаистика“, особено когато тази проблематика се разглежда през призмата на съществуващия геополитически триъгълник Москва–Пекин–Вашингтон.

Само за едно десетилетие след публикуването на това първо издание неимоверно нарасна достъпът до разнообразни чуждестранни архиви, част от които могат да се ползват в дигитален формат и в превод на английски език. В специа-

лизиран електронен архив за Студената война във Вашингтон например в последните години бяха поместени в отделна колекция за Китай над 4000 архивни документа по темата, включително и от разсекретени през първото десетилетие на XXI век китайски архиви. Издадени бяха многотомни поредици за руско/съветско-китайските отношения от дипломатическите архиви в Москва и архива на Коминтерна. Интересни сведения има в новите документални сборници на Държавния департамент на САЩ за китайско-американските отношения, както и в разсекретените аналитични доклади и информация на ЦРУ за Китай от времето на Студената война. През последните десетина години бяха разкрити за ползване значителен брой нови ценни документи от български правителствени, политически, военни и разузнавателни архиви за периода до края на XX век.

Всичко това създаде благоприятни условия не просто да се разшири предвиденото второ издание на книгата, а да се предложи ново изследване със съществени допълнителни параграфи и проблемни теми. Логично възникна въпросът за отделна начална глава с изясняване на политиката на Руската империя и Съветска Русия към Китай и Югоизточна Азия още от средата на XIX век и особено след края на гражданската война в Русия, а не от началото на Японо-китайската война през 1937 г., както бе в предишната монография. В този контекст за пръв път в българска публикация се прави опит да се разкрие паралелната и съвместна дейност на представителите на Коминтерна и съветските разузнавателни служби (ИНО ОГПУ/НКВД и Четвърто управление на РККА) в Китай през 20-те и 30-те години на XX век. Тази тема има косвена връзка и с България, тъй като според експертни оценки голям брой от изпратените в Китай чуждестранни емисари на Москва идват от Латвия, Германия и България. Логично бе също така за пръв път в книгата по-широко да се представят новите автентични данни за дейността на разузнавателните служби и в следвоенния период след създаването на Китайската народна република, макар че официалните китайски документи за тази дейност все още са оскъдни. Днес можем по-задълбочено да разкрием активните действия на съветските разузнавателни и контраразузнавателни органи по линия „К“ (Китай) след разгарянето на съветско-китайския конфликт и тяхното взаимодействие с българските и централноевропейските тайни служби. Проучването на тази нова тема в монографичното изследване допринася за изясняване на очевидната взаимовръзка дипломация–разузнаване в политиката на съответните държави. В същото време внимателният критичен прочит на новоразкритите дипломатически и разузнавателни информации и анализи дава възможност много по-задълбочено да се представят политическите събития и процеси в Китай и отношението към тях на политическите и държавните ръководства в България и Източна Европа в последните три десетилетия на Студената война.

Най-съществената разлика между настоящото издание и монографията от 2012 г. е „българският прочит“ на темата за развитието на историческите отно-

шения между Китай и Източна Европа. Предлагащото изследване представлява по-обтоен опит за използване, анализиране и интерпретиране на разнообразната автентична документация в различните български архиви за Китай, какъвто все още не е правен в родната историография.

Логично бе да се внесат необходимите допълнения и с нова, последна глава, за да се представи обобщена рамка на тенденциите и перспективното развитие на отношенията на КНР с Русия и Централна, Източна и Югоизточна Европа през последното динамично десетилетие след обявяването на значимите външнополитически и външноикономически инициативи от новото китайско ръководство в Пекин. Като съществени фактори са посочени също основни проблеми и перспективи на отношенията между Вашингтон и Пекин и развитието на връзките на КНР с Европейския съюз. В библиографската справка са допълнени най-важните нови документални източници и експертна литература, тъй като при лавинообразното увеличение на аналитичните публикации за Китай тяхното библиографско и историографско представяне изисква самостоятелно монографично изследване. В края на книгата накратко е дадена хронологична справка за интереса на автора към китайската проблематика (с близо 40-годишен период) и участието му в различни международни документални проекти и експертни дискусии за изследване на тази тема. Предлагащата нова монография обхваща значим исторически период от едно столетие, преминало през три различни обществени епохи, но същностното изложение по-детайлно разкрива последните 75 години след създаването на Китайската народна република и установяването на дипломатически отношения с държавите от Централна и Източна Европа.

проф. Йордан Баев
юли 2023 г.